

Metodologie výzkumu genderové problematiky, GEN504

Rešerše 1

Marie Polášková

(402562)

Techniky založené na rozhovoru a jejich využití v gender studies:

Focus groups

Metoda Focus Groups je jedna z nejrozšířenějších metod kvalitativního výzkumu širokého využití v sociologii, marketingu, psychologii, vzdělávání, obchodu i zdraví (Šebek & Hoffmanová, 2010).

Pod kvalitativním výzkumem se pak rozumí „nenumerické šetření a interpretace sociální reality (...) cílem je tu odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím“ (Disman, 1993, str. 285). Na rozdíl od kvantitativního výzkumu, jehož cílem je testování hypotéz, kvalitativní výzkum vytváří hypotézy nové na základě získaných dat a jejich interpretací. Vytváří porozumění a vede k formulaci nových teorií. Vzhledem k velmi malému počtu testovaných subjektů je aplikace výsledků kvalitativního výzkumu na celou populaci velmi náročná, mnohdy nemožná (Disman, 1993).

Kvalitativní výzkum nevyžaduje formální srovnatelnost dat, má tedy nízkou reliabilitu, avšak může mít vysokou validitu vzhledem k možnosti volných forem otázek a odpovědí. Používá induktivní logiku – na začátku pozoruje, sbírá data, po té se v nich snaží nalézt určité souvislosti a pravidelnosti, sbírá všechna data a hledá v nich struktury, z čehož může usuzovat skutečnosti, které vedou k formulaci nové hypotézy nebo nové teorie (tamtéž).

Nutnost kvalitativních výzkumů je dána tím, že stejné symboly mohou být interpretovány různým způsobem. Z kvantitativního pohledu by pak například určité chování nebo zvyky nemohly být pochopeny, což se odráží například v nízkém zohlednění subjektivních složek (subjektivních stavech respondentů) při sociologických výzkumech.

Milovský (2006) pak považuje Focus group jako jednu z nejprogresivnějších kvalitativních metod pro získávání dat (cit. dle Šebek & Hoffmanová, 2010)

Vznik tohoto typu interview je spojován se jménem Roberta K. Mertona a jeho metody zaměřeného interview. Základy zaměřeného interview v originále “focussed interview” (Merton, Lowenthal & Kendal, cit. dle Toušek) položil Merton během spolupráce s Lazarsfeldem při výzkumu rozhlasového vysílání. Zaměřované interview pak rozšířil a standardizoval během let 1941 – 1943. Prvním projektem, na který byla aplikována metoda zaměřeného interview, bylo testování

instruktážních filmů pro americkou armádu, v jehož rámci vedl Merton skupinové rozhovory s vojáky (Merton, Lowenthal & Kendal, cit. dle Toušek).

Na jedné straně zaměřované interview sloužilo jako způsob interpretace dat, na druhé straně sloužily informace, získané od respondentů jako stimul, který reprezentoval danou situaci. Merton tento proces nazýval retrospekci (tamtéž). V textu *The Focused Interview* v časopisu *American Journal of Sociology* Merton vymezil zaměřované interview jako metodu kvalitativního rozhovoru, která se liší od ostatních přístupů v tom, že „se soustředí na konkrétní soubor subjektivních zkušeností“ přičemž „objektivní charakteristiky situace, ve které se tyto zkušenosti odehrály, jsou výzkumníky známy (Merton, 1990, str. 21, cit. dle Toušek).

Na základě tohoto vymezení Merton formuloval čtyři rysy zaměřovaného interview. Za prvé dotazovaní respondenti společně sdílejí konkrétní zkušenost s předmětem analýzy, za druhé hypoteticky významné elementy a vzorce sociální situace jsou předem analyzovány výzkumníkem, díky čemuž má výzkumník k dispozici řadu hypotéz, týkajících se významů a okolností, jež mohly determinovat charakter určité zkušenosti.

Rozhovor je tedy veden podle určité osnovy vyhotovené na základě předchozí analýzy. Interview samo je zaměřeno na subjektivní zkušenosti respondentů se zkoumanou problematikou. Získané informace mohou badateli sloužit k testování validity hypotéz z teoretických předpokladů a k získání nepředvídané reakce a odpovědi, která může vést k formulaci nových hypotéz. Dále je nutno rozlišit subjektivní výpovědi od objektivních, tj. zkoumaní skutečnosti jsou dále analyzována, respektive samotný respondent poskytuje jejich interpretaci (tamtéž).

Konkrétní vymezení focus group v rámci zaměřovaného interview, respektive ústřední rozdíl mezi zaměřeným interview a metodou focus group pak Toušík vidí ve formě, kterou jsou oba typy rozhovorů vedeny. U Focus group pak podle něj hraje zásadní roli skupinová dynamika interview, která je výsledkem interakce respondentů, spolupůsobení jejich individuálních charakteristik a intrapersonálních faktorů. Nicméně odpovědi respondentů mohou být pod vlivem skupinové dynamiky stimulovány k reakcím oblišným od individuálního interview, v čemž spočívá nevýhoda metody focus groups (Toušík).

Focus groups mohou být používány jak samostatně, tak v rámci triangulace metod. Obvykle se při návrhu výzkumů opírajících se o tuto metodu vychází z pravděpodobnosti synergie při generování myšlenek ve skupině (Fern, Goldman, cit. dle Šebek, Hoffmanová, 2010), které pak vedou k širšímu spektru prezentovaných myšlenek, než individuální rozhovory (Hess, cit. dle Šebek & Hoffmanová, 2010).

Předpokladem metody focus groups je moderátor, jehož odbornost a osobnost má pro zajištění skupinové interakce zásadní význam (Morgan, cit. dle Šebek & Hoffmanová, 2010).

Optimální počet účastníků skupiny je šest až deset členů (Merton, Fiske, Kendall, Wells, Fern cit. dle Šebek & Hoffmanová, 2010), skupina by měla být homogenní a její členové by se neměli vzájemně znát (Smith, cit. dle Šebek & Hoffmanová, 2010). Dle Morgana by kompozice skupiny „měla zajistit, aby účastníci v každé skupině měli k předmětu výzkumu co říci a aby se cítili při vyslovování svých myšlenek bezpečně“ (cit. dle Šebek & Hoffmanová, 2010, str. 35).

Nad využitím metody Focus Groups v genderových tématech pak není pochyb už jen pro to, že u focus groups bývá pozornost zaměřena na vymezený segment populace či vymezený segment problému, takže často rozděleny dle genderu. Mohou tedy zkoumat jakékoliv individuální zkušenosti a subjektivní dojmy jakýchkoliv fenoménů týkajících se genderové problematiky.

Zdroje:

Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

Šebek, L., Hofmanová, J. (2010) Metoda focus group a možnosti jejího využití v kinantropologickém výzkumu. *Tělesná kultura*, 33 (2), 30 – 49

Toušek, L. *Zaměřované interview a focus groups. Mertonův příspěvek k metodologii sociálních věd*, dostupné online na: <http://antropologie.zcu.cz/zamerovane-interview-a-focus-groups-mertonuv>

Ok, jako popis focus group to lze s výhradami brát, ale vztah k feministické epistemologii vůbec nepromýšlíte. Do jaké míry je skupinová diskuse pro ženy způsobem vyjadřování názorů? Do jaké míry lze uvažovat o smíšených skupinách a nebo oddělených podle pohlaví? Jak skupinová dynamika může akcentovat některé aspekty výpovědí? Nakolik může naopak potlačovat vyjádření subjektivních, nebo intimních postojů?